

najprije detaljno prikazuje predtridentski brak osvrćući se na sve njegove temeljne elemente. Opisuju se zaruke, izbor partnera, vrijeme i mjesto sklapanja braka, običaji rukovanja, poljupca, razmjene prstenja i odvođenje žene. Sporazum čini brak; doktrina koja je zamišljena kao iskazivanje individualne slobode ostavljala je dosta prostora za manipulacije, loša postupanja i prijevare. Ako bi sporazum bio izrečen u tajnosti, bez svjedoka, a nakon njega odmah uslijedila konzumacija, takav bi brak kasnije bio negiran. Odredbama Tridentskog koncila uvedeno je više reda u sklapanje braka, koje se otada odvijalo u jednom trenutku, a svećenik je dobio veću ulogu. Mladenci su trebali objaviti svoju nakanu kako bi se otkrile i eventualne zapreke za brak, kao što je, primjerice, krvno srodstvo. Takve su se zapreke otklanjale dodjeljivanjem dispencijacije. Premda su postupci za dobivanje dozvola i oprosta za sklapanje braka na području Porečke biskupije relativno malobrojni, iz njih se može mnogo toga doznati o životu, moralu i poštivanju crkvenih normi, što je na nizu primjera i pokazano. Oni svjedoče o adekvatnoj pastoralnoj skrbi i prihvaćanju odredbi Tridentskog koncila u praksi, premda se osjećaju i stare navike i običaji. Autorica se posebno osvrnula na pojavu otmica žena radi braka, što su sankcionirale i svjetovne i crkvene vlasti. Otmica se smatrala ženidbenom zaprekom čak i ako je bila "glumljena," dakle, dobrovoljna.

U poglavlju naslovljenom "Bračni sporovi" autorica je obradila tridesetak zanimljivih osobnih priča koje se daju iščitati iz procesa zbog dokazivanja postojanja braka ili njegova poništenja, zbog rastave ili dozvole za sklapanje novoga braka. Konkubinat, uz koji se vežu preljub i bigamija, posvećeno je zasebno poglavlje. Seksualni prijestupi mogli su dovesti do nemira u zajednici, pa su ih sankcionirale i svjetovne vlasti. Načelno je postojala podjela nadležnosti pa su se svjetovni sudovi bavili imovinskim, a crkveni moralnim pitanjima, no njihove su se ovlasti često prepletale. Najteža kanonska kazna za ustrajan život u konkubinat bila je ekskomunikacija praćena javnom pokorom. Svjetovne kazne, kao što je konfiskacija miraza i drugih dobara, propisivali su statuti.

Knjiga je opremljena s osamnaest tablica, koje na pregledan i sažet način predstavljaju neke rezultate istraživanja, te s dvije karte koje prikazuju biskupije u Istri i župe Porečke biskupije. *Druga strana braka* priča je o činiteljima koji destabiliziraju brak i pokazuju odstupanja od idealne veze zamišljene kao početak i temelj svake obitelji, ali i o nastojanjima da se stanje popravi. Ona pokazuje da bračni problemi nisu bili ograničeni na jednu etničku skupinu, društveni sloj ili mjesto, nego proizlaze iz ljudske prirode. Vrsna povjesničarka otvara nam prozor u dalekaboravljeni svijet malih ljudi i njihovih naizgled jednostavnih, no za njih same sudbinski važnih obiteljskih i bračnih pitanja.

Rina Kralj-Brassard

Zrinko Mičetić, *Praputnjak i Vinodolski zakon*. Rijeka: Kulturno društvena udruga "Praputnjak", 2009, 309 str.

Rođeni Praputnjarac, autor Zrinko Mičetić, po zanimanju je diplomirani inženjer strojarstva koji kontinuirano sudjeluje u društvenom životu Praputnjaka. To naselje, smješteno u zaleđu Bakarskog zaljeva, administrativno pripada gradu Bakru, odnosno Primorsko-goranskoj županiji, a njegova bogata baština iz prapovijesnog i rimskog doba predmet je brojnih znanstvenih istraživanja i radova.

U želji da što preciznije prouči povijest Praputnjaka, autor je odlučio posvetiti pozornost i dokumentima obližnjih, s prošlošću Praputnjaka povezanih krajeva, pa tako među njima i Vinodolskom zakonu. Rezultat višegodišnjeg istraživanja nepretenciozno je djelo nastalo na tragu radova dr. Stjepana Frančiškovića, dr. Vinka Tadejevića te akademika Josipa Šilovića. U knjizi od šest poglavlja Mičetić iznosi svoje novo tumačenje starih zakona i ukazuje na brojne pogreške ranijih propisivača, s ciljem da stvori potpuniju verziju najstarijeg općeg pravnog dokumenta na hrvatskome jeziku.

Nakon "Uvoda" (9-14), u kojemu autor upozna je čitatelja s poviješću nastajanja Vinodolskog zakona i pogreškama prethodnika na koje bi valjalo obratiti pozornost, slijede tekstovi Vinodolskog zakona ispisani paralelno na čakavskom i štokavskom narječju (15-54). Zatim slijedi tekst zakona priređen samo na štokavskom narječju, bez istaknutih odstupanja od izvornog teksta zakona (50-64).

U poglavlju "Kroz Vinodolski zakon" (65-131) autor posebno analizira pojedine dijelove teksta koji su podložni različitim tumačenjima, poput odnosa s biskupom i nastupom kneza, te ograničenjima u pogledu svjedočenja žena. Ističe razliku između *pudara* i *rotnika*, za koje se često misli da su sinonimi za istu službu, te detaljno objašnjava pojmove *vražba* odnosno *zagovor*, *zavezi* i *pomagajkanje*, koji se danas izuzetno rijetko čuju u čakavštini. Također navodi i *obuhvat* Vinodolskog zakona i *najljepše odredbe* običajnog prava, poput spontanosti i subjektivnih izgovaranja zakona, a uz sva tumačenja navodi i članke na koje se ona odnose.

"Kmetovi, pastiri i orači Vinodolskog zakona" (131-157) naziv je poglavlja u kojemu se pisac osvrće na temeljnu vinodolsku društvenu hijerarhiju. Detaljno obrađuje odnos između kmetova i njima podređenih pastira, odnosno orača, te kneza kao njihova vrhovnog svjetovnog gospodara.

U poglavlju "Narejenja i zapisivanje Vinodolskog zakona" (157-175) Mičetić navodi mogućnost postojanja dokumenata, odnosno pravnih akata koji su poslužili kao predložak za sastavljanje Zakona. Njegovu pretpostavku potkrepljuje nedorečenost Vinodolskog zakona o prometu nekretninama, izuzetno važnom pitanju za kneza i čitavu zajednicu. Za dokazivanje svoje hipoteze autor uspoređuje sadržaje urbara vinodolskih gradova sa sadržajem Vinodolskog zakona. Kao osnovni predložak za usporedbu poslužio mu je *Hreljinski urbar* iz 1700. godine, koji dijeli na tri tematske cjeline. Zaključuje da su *Narejenja*, odnosno ugovori vinodolskih gradova s knezom i urbari tih gradova bili glavni izvor odredbi koje će kasnije biti zapisane u Vinodolskom zakonu.

"Napomene uz tekst Vinodolskog zakona na štokavskom narječju" (177-238) je poglavlje u kojemu se autor vraća analizi pojedinih pojmova i obrazlaže nejasne dijelove teksta, koji se posebno ističu pri raščlambi teksta Vinodolskog zakona i njegovu prijenosu u hrvatski standardni jezik.

Poglavlje "Priča o ishodištu ili zaboravljena dolina prapovijesnog svijeta" (239-293) donosi kratak pregled povijesti Praputnjaka i vinodolskog kraja. Posebna pozornost posvećena je arheološkim nalazima, teritorijalnom obuhvatu i razvoju gospodarstva na tom području. Pred kraj poglavlja autor u tabelarnom prikazu navodi sve sličnosti pravnog sustava Vinodolskog zakona s Biblijom, odnosno s tekstovima Staroga zavjeta.

U "Zaključku" (295-296) autor iznosi sintezu svojih istraživanja o društvenim skupinama i njihovim međuo odnosima, koji su poslužili kao temelj za današnji odnos između Bakra i Praputnjaka.

Knjiga *Praputnjak i Vinodolski zakon* prvi je autorov pismeni uradak. Jednostavnim i razumljivim jezikom, te zanimljivom kombinacijom transliteracije i transkripcije teksta, Mičetić je napisao djelo korisno svima koji istražuju Vinodolski zakon s filološkog ili povijesnog stajališta.

Elvira Sorić